

Türk Basınında Büyük Buhran: Akşam Gazetesi (1929-1934)

The Great Depression in Turkish Press: The Akşam Gazette (1929-1934)

Şahin YEŞİLYURT

Doktor Araştırma Görevlisi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Maliye Bölümü, Maliye Tarihi Anabilim Dalı, shnylyurt@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2193-8052

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Geliş: 23 Ocak 2021
Düzeltilme Geliş: 5 Mart 2021
Kabul: 10 Mart 2021

Anahtar Kelimeler:

Büyük Buhran, Akşam Gazetesi,
Türkiye Ekonomisi, İşsizlik,
Vergileme

© 2021 PESA Tüm hakları saklıdır

ÖZET

Çalışma Türk basınında köklü bir geçmişe sahip olan Akşam Gazetesi perspektifinden 1929 buhranını ele almaktadır. Çalışma sırasıyla büyük buhranın Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa ve Türkiye ekonomileri üzerindeki etkilerini, söz konusu gazetenin haberleri kapsamında değerlendirmektedir. Bu değerlendirmelerde Amerika'da yaşanan intiharlar ve gösteriler gibi toplumsal olaylar ile buhranın Hollywood üzerindeki etkisi ön plana çıkmakta iken, Avrupa'da yaşanan işsizlikler dikkat çekicidir. Diğer taraftan, buhranın Amerika toplumu üzerinde meydana getirdiği olumlu etkiler de haberlere konu olmuştur. Örneğin, iktisadi buhranın etkisiyle, insan vücuduna ciddi bir şekilde zararı olduğu iddia edilen fazla yemek yemenin ve sefahatin önemli bir düzeyde azalmasıyla ölüm oranlarında bir düşüşün meydana geldiği belirtilmiştir. Türkiye ilişkin haberleri dikkate aldığımızda, Türkiye açısından iktisadi durum, diğer ülkelerden farklı olmamıştır. Buhranın etkisinin azaltılması amacıyla buhran vergisi ve ithalatın bazı şartlara bağlanması gibi birtakım kararlar alınmıştır. Sonuç itibarıyla, Akşam Gazetesi büyük buhrana ilişkin sadece Türkiye ekonomisi hakkında değil, aynı zamanda dünya ekonomisinin geneli hakkında önemli haberler sunmuştur.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: 23 January 2021
Received in revised form: 5
March 2021
Accepted: 10 March 2021

Keywords:

Great Depression, The Akşam
Gazette, Turkish Economy,
Unemployment, Taxation

© 2021 PESA All rights reserved

ABSTRACT

This study deals with the 1929 depression from the Akşam Gazette's perspective, which has a long history in the Turkish press. The study assesses the effects of the Great Depression on the economies of the United States, Europe, and Turkey, respectively, based on the Akşam Gazette's news. While social problems like suicides and demonstrations as well as the negative effects of the Depression on Hollywood in America come to the fore in these assessments, the unemployment in Europe is remarkable. On the other hand, the positive effects of the Depression on American society are also featured in the news. For instance, thanks to the Depression, there is a significant decrease in the death rate owing to declining overeating and debauchery alleged to be seriously damaging to the human body. As for Turkey, Turkey's economic situation is not much different than in other countries. Thus, some economic decisions, such as levying of the depression tax and imposing restrictions on imports, were introduced to reduce the impacts of the Depression on the Turkish economy. All in all, the Akşam Gazette provided important news about the effects of the Great Depression not only on Turkish economy but also on other countries' economies.

Giriş

Amerika Birleşik Devletleri'nde¹ 1929 yılında ortaya çıkan büyük buhran, neredeyse tüm dünyayı etkisi altına almış ve ülkelerin iktisadi ve sosyal hayatı üzerinde derin yaralar açmıştır. Bu buhranın nedenleri, sonuçları ve etkileri üzerine oldukça geniş bir literatür bulunmaktadır² ve buhrandan sonraki dönemde meydana gelen hemen her iktisadi krizde bu buhran referans alınmakta ve böylece 1929 buhranı ile diğer iktisadi krizler karşılaştırılmaktadır. Örneğin, bugünlerde tecrübe ettiğimiz Covid-19 pandemisi bunun bir örneğini oluşturmakta ve yaşanan virüs salgınının iktisadi etkilerinin en az 1929 Buhranı kadar olacağına ilişkin çalışmalar ve haberler yer almaktadır. Tıpkı günümüzdeki virüs salgınında olduğu gibi, 1929 buhranına ilişkin de geniş bir gazete haberi yelpazesi mevcut bulunmaktadır. Bu bağlamda bu çalışma, Türk basınında köklü bir yere sahip olan Akşam Gazetesi³ haberleri kapsamında büyük buhranını ele almaktadır.

Söz konusu dönemde, Akşam Gazetesinde iktisadi buhrana yoğun bir ilgi gösterilmiş ve buhranın nedenleri, sonuçları ve etkileri hakkında birçok haber kaleme alınmıştır.⁴ Bu haberlerde, iktisadi buhranın nedenlerine ilişkin olarak Dünya Harbi ve bunun neticesinde Amerika'nın zenginleşmesi, yeni zengin sınıfının türemesi ve bu zengin sınıfın aşırı tüketim talepleri ve üretimdeki hızlı artış gibi birçok önemli konu ileri sürülmüştür. Buhranın sonuçları hakkında ise 23 Şubat 1931 tarihli haberdeki şu değerlendirme oldukça kıymetlidir: *'mevcut bütün makineleri çevirmeye kâfi müşteri kalmadı, bütün kolları çalıştıracak kâfi iş kalmadı, toprağın yetiştirdiği bütün mahsulatı yiyecek ağız kalmadı.'* (23 Şubat 1931, s. 1-2). Son olarak, büyük buhranın etkileri açısından, bu buhranın hüküm sürdüğü 1931 yılında yeni bir cihan harbi üzerine tartışmalar da ayyuka çıkmıştır. Hatta savaşın başlayacağı dönem hakkında (1931 yılı yaz ayları) kuvvetli tahminler de yapılmıştır. Ancak meşhur tarihçi Guglielmo Ferrero (1871-1942) yeni bir harbe ilişkin tüm tartışmaların yersiz olduğunu ve bu iktisadi buhran sona ermediği sürece yeni bir harbin başlamasının mümkün olmadığını belirtmiştir. Ancak buhranın sona ermesiyle bu harbin kaçınılmaz olduğunun da altını çizmekten geri durmamıştır (26 Şubat 1931, s. 5).

Diğer taraftan, ilgili haberlerde sadece iktisadi buhranın neden olduğu olumsuz etkilerden söz edilmemiş; aynı zamanda iktisadi buhranın olumlu katkılarına da dikkat çekilmiştir. Örneğin, ilginç bir şekilde, 27 Ocak 1934 (s. 1) tarihli bir haberde, iktisadi buhranın insanlığına sunduğu katkı öne çıkarılmıştır. Buna göre, iktisadi buhranın etkisiyle ölüm oranlarında bir azalmanın meydana geldiği iddia edilmiştir. Bu iddianın ardında yatan temel unsurlar ise insan vücuduna ciddi bir şekilde zararı olan fazla yemek yemenin ve sefahatin önemli bir düzeyde düşmüş olmasıdır. Bu iki temel unsurun insan vücuduna zarar veren ve ölümleri artıran unsurlar olduğu; iktisadi buhranın kaçınılmaz olarak bunların azalmasına katkı sağlayarak insan ömrünün uzamasına kaynak teşkil ettiği üzerinde durulmuştur.

¹ Çalışmanın devamında sadece Amerika tabiri kullanılacaktır.

² Bu geniş literatürde ön plana çıkan çalışmaları şu şekilde sıralamak mümkündür: Ben S. Bernanke, 2000, *Essays on the Great Depression*, Princeton: Princeton University Press; Murray N. Rothbard, 2000, *America's Great Depression*, Fifth Edition, The Ludwig von Mises Institute; Harold James, 2002, *The End of Globalization: Lessons from the Great Depression*, Harvard University Press; Nicholas Crafts & Peter Fearon, 2013, *The Great Depression of the 1930s: Lessons for Today*, Oxford: Oxford University Press. Konuyu iktisadi ve mali perspektiften ele alan bu çalışmalara ilaveten dönemin sosyal yapısının incelenmesi amacıyla, örneğin dönemin dikkat çeken fotoğraflarından oluşan eserlerin mevcut olduğu da bilinmektedir. Bkz. Colleen McDannell, 2004, *Picturing Faith: Photography and the Great Depression*, Yale University Press; Joan M. Crouse, 1986, *The Homeless Transient in the Great Depression: New York State, 1929-1941*, State University of New York Press. Literatürde yer alan bu zengin çalışmalara karşın, bu çalışma sadece dönemin basınına (Akşam Gazetesini) araştırma konusu yapmaktadır. Tek başına bu kaynak tercihi eleştiriye neden olma potansiyeline sahip olsa da maliye ve iktisat tarihi alanında bu kayıtların önemli bir yere sahip oldukları bilinmektedir.

³ Geçmiş Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan evvel bir zamana giden Akşam Gazetesi (20 Eylül 1918 yılında Necmeddin Sadık (1890-1953) tarafından kuruldu) hem Osmanlı Devleti'nin son dönemlerini okuyabilmek hem de günümüz Türkiye'sine dair bilgilerin temin edilebileceği önemli bir kaynaktır.

⁴ Çalışmada ele alındığı üzere Akşam Gazetesinde sadece Büyük Buhrana ilişkin haberler verilmemiş, aynı zamanda konuya ilişkin köşe yazıları ve bilimsel araştırmalara da yer verilmiştir. Bu anlamda Sabah Gazetesi yazarı Necmeddin Sadık'ın köşe yazıları oldukça dikkat çekicidir.

Tüm bu açıklamalar çerçevesinde, bu çalışma, günümüzde dahi tartışma konusu olan ve yaşanan krizlerde referans alınan *büyük buhrana* dair Akşam Gazetesinin 1929 ile 1934 yılları arasında yer alan haberleri incelemektedir.⁵ Bu incelemede, ilgili döneme ait olup günümüze ulaşan 738 adet günlük gazetede büyük buhrana ilişkin haberler değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler, sırasıyla, büyük buhranın Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa ve Türkiye üzerinde meydana getirdiği iktisadi ve sosyal etkiler üzerinden yapılmıştır.

1. Büyük Buhranın Amerika Üzerine Etkisine İlişkin Haberler

Amerika'da ortaya çıkan buhrana ilişkin Akşam Gazetesinde yer alan haberleri dikkate aldığımızda, buhrana dair ilk haberin 14 Kasım 1929 tarihinde kaleme alındığı müşahade edilmiştir. Habere göre, 1929 yılı Ekim ayının sonlarına doğru büyük bir düşüş yaşayan Amerikan borsasının yeniden toparlanacağı tahmin edilmiştir. Hatta, büyük zararlar tecrübe eden bazı kişilerin hisse senedi fiyatlarında yeniden bir artış yaşanacağı şeklinde kendilerini avuttukları belirtilmiştir (16 Kasım 1929, s 7). Ancak bu tahminin yanıltıcı olduğu çünkü yaşanan düşüşün çığ etkisiyle büyümeye devam ettiği görülmüştür.⁶ Özellikle bazı hisse senedi sahipleri, teklif edilen herhangi bir fiyatı kabul ederek *çılğınlar* gibi ellerindeki senetleri satmışlardır (14 Kasım 1929, s 8). Bu *çılğınlığın* önüne geçilebilmesi maksadıyla ilk olarak Amerikan borsasının belirli saatlerde (günde 3 saat) açık bırakılması yoluna gidilmiştir. Daha sonra ise borsa bazı günlerde kapatılmıştır (21 Kasım 1929, s 5). Diğer yandan borsanın açık kaldığı zamanlarda ülkenin önde gelen zenginleri fiyat düşüşünü engellemek maksadıyla esham alma yoluna gitmişlerdir. Örneğin John D. Rockefeller (1839-1937), Standar Oil'in adedi 10 İngiliz lirasından 10 milyon İngiliz lirası miktarında hisse almıştır (21 Kasım 1929, s 5).⁷

Amerikan borsasında yaşanan düşüşler bilhassa Amerikan altın stokunu derinden etkilemiştir. Cihan harbinden sonra Amerika'nın güvenilir bir ekonomi haline gelmesi bu ülkeyi altın rezervleri açısından önemli bir konuma taşımıştır. Özellikle harpten sonra bazı ülkelerde görülen siyasi ve iktisadi buhranlar ve 1926 yılında frangın geçirmiş olduğu tehlike üzerine Amerika'ya altın akını devam etmiştir. Lakin, bu güvenli limana karşı 1929 yılından itibaren güvensizlik hissi peyda olmuştur. Şöyle ki, 1929 yılına kadar altın rezervinin önemli bir kısmı Amerika bankalarında yer almasına karşın (Fransa'nın yaklaşık 3 katı, İngiltere'nin ise 5,5 katı) krizle birlikte altın stoku Amerika'dan Avrupa'ya doğru kaymaya başlamıştır (7 Mayıs 1930, s. 5).

Söz konusu haberlerde, Amerika'da başlayan krizin ortaya çıkmasına neden olan unsurlar tartışılmış ve bu unsurların başında, Amerikan iktisadi ve mali yapısının içinde bulunduğu duruma dikkat çekilmiştir. Bu bağlamda Amerikan ekonomisinin bir çıkmazda olduğu ve sanayisinin ve iktisadi hayatının düşüşte olduğunun altı çizilmiştir.⁸ Bu nedenle Amerikan

⁵ Burada makalede seçilen zaman aralığının Büyük Buhran'ın etkilerinin ve sonuçlarının kapsadığı dönemi tam yansıtmadığı eleştirisi ileri sürülebilir. Ancak çalışmanın esasını teşkil eden Akşam Gazetesi'nin nüshalarının bilhassa 1934 yılından sonra eksik oluşu, araştırmacıyı mevcut zaman aralığını seçmede zorlayıcı bir unsur olmuştur. Bunu çalışmanın kaynakçasında da görmek mümkündür. Bu zorlayıcı unsur, 1929 öncesi dönem içinde de geçerlidir. Bu dönemlere ilişkin yeni nüshalara ulaşılması, sonraki çalışmalar için incelenmesi gerekli bir konu olarak önümüzde durmaktadır.

⁶ Örneğin, Amerika'dan vapura milyonlar olarak binen bir kişi, Avrupa'ya ulaştığında bütün servetini kaybettiğini öğrenmiştir (16 Kasım 1929, s. 7).

⁷ İktisadi krizin yoğun bir etkisine rağmen, Amerika'da yüksek binaların inşası dikkat çekicidir. Haberlerde yüksek binaların fotoğrafları yayınlanarak adeta 'yüksek bir bina yarışı inşası' minvalinde haberler yapılmıştır. Bu inşaatlar genellikle ya diğer ülkelerdeki (Eyfel kulesi) yapılar ya da ülke içerisindeki yüksek binalarla kıyaslanmıştır (26 Aralık 1929, s. 5). Böylece yapılan her yeni yüksek binanın bir öncekinden ne kadar yüksek olduğuna vurgu yapılarak bu binalar hakkında etraflıca bilgiler verilmiştir (12 Ağustos 1930, s. 9; 27 Ağustos 1930, s. 6).

⁸ Borsa krizinden farklı olarak, Amerika ekonomisini derinden etkileyen bir diğer olumsuz durum ise dünya genelinde buğday fiyatlarında meydana gelen düşüşler olmuştur. Dünya genelinde buğday üretiminin artması (Almanya ve İtalya gibi ülkelerin de buğday üretmesiyle) buğday fiyatlarını olumsuz etkilemiş ve fiyatlarda istenilen artış fazla üretimden dolayı gerçekleşmemiştir. Bu düşük fiyatın, tıpkı New York borsasında olduğu gibi, dünya ekonomisini derinden etkileyeceği üzerinde durulmuştur (27 Şubat 1930, s. 5). Amerikan idaresi bunun önüne geçebilmek maksadıyla çiftçilere zirai ürünlerin %10 azaltılması karşılığında önemli tahsisatta bulunmuştur (3 Nisan 1930, s. 5). Ayrıca Buğday buhranının önüne geçebilmek adına Amerikalı bir profesör bir

borsasında yaşanan bu krizin sadece görünür olmayan zor durumdaki bir iktisadi yapıyı görünür kıldığına dair değerlendirmelere yer verilmiştir (28 Kasım 1929, s 8).⁹

İlerleyen süreçte iktisadi buhran etkisini Amerika ekonomisi üzerinde o kadar şiddetlendirmiş ki Amerikan parasının mübadele aracı olma fonksiyonunu kaybetmekte olduğu ileri sürülmüştür. Kriz ortamında Amerikalılar daha kötü günlerin yaklaşmakta olduğu hissiyle bankalarda bulunan paralarını çekmişler ve mümkün olduğunca harcama yapmama eğiliminde olmuşlardır. Bankacılık alanında uygulamaya sokulan politikalar nedeniyle paralarını çekemeyen birçok milyoner hakkında ise '*milyonerler dilenci, dilenciler milyoner oldu*' haberi oldukça dikkat çekicidir (15 Mart 1933, s. 1-2).¹⁰ Bu nedenle mevcut iktisadi krizin yeni bir insan tipini ortaya çıkardığı ileri sürülmüştür (bkz. Resim 1).

Resim 1: İktisadi Buhranın Ortaya Çıkardığı Yeni Bir Tip

Kaynak: Akşam Gazetesi, 11 Ocak 1932, s. 1.

Diğer yandan, paralarını çekebilenler hakkında '*paralarını dokuz düğümle bağlamışlardır*' tabiri de söz konusu dönemdeki olayları oldukça sarıh bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu durum, dolaşımdaki para miktarının azalmasına yol açmıştır. Piyasada para miktarının azalması toplumdaki birtakım kesimi endişeye sevk etmiştir. Örneğin, dolaşımdaki paranın çok düşük seviyelere inmiş olması kilise yönetimlerini de tedirgin etmiş ve yöneticiler kiliselerde bulunan yardım kutularının güvenliği açısından bu kutuların kaldırılmasına karar vermişlerdir. Çünkü söz konusu yöneticiler, sadaka toplanmasından ziyade sadaka

rapor düzenlemiştir. Rapora göre buğday buhranının asıl nedeninin kadınlar olduğu ifade edilmiştir. Zira kadınlar zayıflayabilmek adına ekmeği azaltmış ya da tamamen ekmeğe bırakmışlardır. Bu nedenle buğday tüketimi azalmış ve buhrana yol açmıştır. Rapor, kadınların ekmeği cebren yemeleri için kanun yapma teklifinde bulunmuştur (4 Haziran 1930, s. 5).

⁹ 1930 yılının hemen başında çıkan bir haberde, Amerikan krizinden ziyade, Asya'da (Çin ve Hindistan'da) yaşanan siyasi krizlerin ekonomik bir krize dönüşmesi ihtimali üzerinde durulmuştur. Dünya ekonomisi üzerinde gerek üretime sunduğu katkı gerekse üretilen malların müşterisi olmaları hasebiyle Asya ülkelerinde tecrübe edilen buhranın dünya genelinde bir iktisadi ve mali krize dönüşmesi kuvvetle muhtemel olduğu ifade edilmiştir (16 Ocak 1930, s. 5).

¹⁰ Çünkü dilencilerin yedlerinde bulunan harcanabilir gelirin yukarıda ifade edilen zenginlerin sahip olduğundan daha fazla olduğu ve hatta bu dilenciler kendilerine zamanında bol sadaka verenlere yüksek faiz ile borç verdikleri ileri sürülmüştür (15 Mart 1933, s. 1-2).

kutularında bulunan mevcut paraların çalınmasından endişe etmişlerdir (15 Mart 1933, s. 1-2).

Dolaşımda bulunan paranın azalması takas ekonomisinin yeniden popüler olmasına kaynak teşkil etmiş ve başta kırsal bölgeler olmak üzere Amerika'nın birçok yerinde takas ekonomisinin ayak sesleri duyulur olmuştur. Örneğin, New Orlando'da çiftçiler pamuğa karşı buğday, kumaş ve erzak mübadelesine girişmişlerdir. Bu olay diğer çiftçileri de teşvik etmiş ve takas ekonomisinin yeniden yaygınlaşmasına zemin hazırlamıştır. Hatta takas işleminin yaygınlaşması neticesinde birçok yerde mübadeleyi kolaylaştırmak adına borsalar açılmıştır. Bu borsalarda, eşya değişiminden ziyade eşyaların değerleri tespit edilmiş ve bunlara karşılık olarak bonolar tahsis edilmiştir. Sadece mübadele usulünü kabul eden mağazalarda geçerli olan bu bonoların Amerikan parasının yerine geçeceği yönünde tahminler yapılmıştır (8 Mart 1933, s. 1-4).

Amerikan ekonomisini büyük bir felakete sürükleyen borsa krizi 1930 yılı Noel öncesinde vuku bulmuş ve önceki yıllara kıyasla Amerikan ticari hayatında büyük bir durgunluğun yaşanmasına yol açmıştır.¹¹ Örneğin, en büyük otomobil fabrikalarından biri üretimini %50 nispetinde azalmıştır. Birçok mağaza çalışanlarının işlerine son vermiş, zenginler ise hizmetlerinde bulunan hizmetçilerini ve şoförlerini işten çıkararak masraflılarını azaltma yoluna gitmiştir. Dahası, bu zenginler ev masraflarını dahi yarı yarıya indirmişlerdir (21 Kasım 1929, s. 5). Sonraki dönemlerde Amerikan ekonomisi mevcut krizden daha da derinden etkilenmeye başlamıştır. Örneğin, demiryollarında yaşanan yolcu ve yük taşımasındaki düşüşten ötürü birçok lokomotif ve vagon depolara çekilmiştir. Mağazalar ellerindeki ürünleri çıkarabilmek için %80'lere varan indirimler uygulamıştır. Hatta, ilginçtir ki, günde iki defa lokantada yemek yiyen insanlar bu sayıyı bire düşürmüşler ve bu düşüş lokantaları büyük bir sıkıntıya duçar etmiştir¹² (9 Ağustos 1930, s. 8). Aynı şekilde otomobil sektöründen demir ve çelik sektörüne kadar birçok faaliyet kolunda önemli düzeylerde işten çıkarmalar yaşanmış ve işsizlik rakamları hakkında birtakım bilgiler paylaşılmıştır. Ancak 29 Aralık 1929 tarihli haberde, bu rakamların kesin rakamları yansıtmaktan uzak olduğu, çünkü iş gücü kayıtlarının muntazam bir şekilde tutulmadığına dikkat çekilmiştir.

Bu dönemde işsizliğin azaltılması için birtakım kararlar alınmıştır. Örneğin diğer ülkelerden yapılacak muhaceret başvuruları yasaklanmış ve özellikle de Avrupa'dan gelecek amele ve işsizlere karşı sıkı tedbirler alınmıştır (1 Nisan 1930, s. 6). Ayrıca yurtiçinde bulunan işsizler ordusuna ekmek dağıtımı gibi birtakım yardımlar yapılmıştır. Bu yardımlar esnasında ise uzun kuyruklar oluştuğu haber edilmiştir (3 Nisan 1930, s. 5). İlerleyen süreçte işsizliğin önüne geçilebilmesi veya en azından hafifletilmesi adına farklı politikalar da uygulamaya sokulmuştur. Örneğin, Amerika'da çalışmak isteyen İskoçyalı 200 balıkçının başvuruları reddedilerek ülkeye kabul edilmemiş; hatta Amerika'da bulunan ecnebi işçilerin ülke dışına çıkarılması gündeme gelmiştir (16 Nisan 1931, s. 2).

Her ne kadar işsizlik rakamları hakkında şüpheler ve tartışmalar bulunsa da işsizler ordusunun sözlerini duyurabilmeleri adına bu dönemde gösteriler düzenlediklerine ilişkin yoğun haberler bulunmaktadır. Fakat yapılan tutuklamalardan, bu gösterilen çok da *sakin* bir atmosferde gerçekleştirilmediği görülmektedir. Örneğin, 8 Mart 1930 tarihli haberde, New York'ta 75 bin işçinin Başkan Hoover'in çalışma ofisine çok yakın bir yerde gösteri yaptıkları ve bunlardan birçoğunun tevkif edildiği bildirilmiştir (bkz. Resim 2). Hatta sonraki dönemde yapılan gösterilerde çıkan arbedelerin ölümlerle neticelendiği vurgulanmıştır (9 Mart 1932, s. 5).

¹¹ Henüz iktisadi buhranın ortaya çıktığı ilk dönemlerde kumarhaneleri ile meşhur yerlerde, yaşanan kriz ile bu yerlerde yaşanan gelir kayıplarına dikkat çekilmiştir. Örneğin, 3 Kasım 1929 tarihli haberde, Monte Carlo yaşanan duruma ilişkin bilgiler sunulmuştur. Buna göre iktisadi Buhran nedeniyle Monte Carlo'ya gelen turistlerin sayısında önemli bir azalma yaşanmıştır. Hatta gelen zengin turistlerin eskisi gibi bir harcamada bulunmadıkları ve harcamalarında daha 'dikkatli' davranma eğilimi gösterdikleri iddia edilmiştir (3 Kasım 1929, s. 6). 1932 yılına gelindiğinde ise buradaki kumar gazinosu şirketinin ilk defa hissedarlarına temettü verememiştir (27 Nisan 1932, s. 9).

¹² Benzer bir haber Türkiye için de yapılmıştır. Habere göre Türkiye'de yaşanan buhran etkisini lokantalara da sirayet ettirmiş ve lokantalar boş kalmıştır. Bu nedenle lokantacılar fiyatlarda indirime gitmişlerdir (19 Ağustos 1930, s. 1).

Resim 2: İşsizlerin Yaptığı Gösteriler

Kaynak: Akşam Gazetesi, 1 Nisan 1930, s. 6.

İşsizlik sorunu Amerikan ekonomisi ve toplumu üzerinde büyük yaralar açmıştır. Billhassa, Avrupa ülkelerinden farklı olarak, Amerika'da işsiz kalan işçilere yardımda bulunacak bir devlet teşkilatı ve herhangi bir tahsisat olmadığı iddiasından hareketle işsizler açlıktan ölme tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır. Bu sıkıntıdan ötürü, işsiz ameleler ve çiftçiler bazı bölgelerde yağma faaliyetlerine teşebbüs etmişlerdir. Örneğin, New Jersey'de binlerce çiftçi şehre hücum etmiş ve şehri yağma etme tehdidiyle yüklü miktarda erzak toplamışlardır. Yine, Oklahoma'da yaklaşık 800 erkek ve kadın dükkanları yağma tehdidinde bulunmuş ve bunlardan bazıları polis tarafından tevkif edilmiştir. New York'ta ise gösteriler kanlı sonuçlanmış ve birçok kişi yaralanmıştır. Tüm bu hadiseler göstermiş ki aç kalan amele ve çiftçiler toplumsal düzeni bozacak vahim vakalara teşebbüs etmekten geri durmayacaklarından, Amerika idaresi işsizlere verilmek üzere iane tahsisatına karar vermiştir (28 Ocak 1931, s. 7).

Ancak yapılan ianeler yeteri düzeye ulaşamadığından gösteriler Amerika'nın her yanında devam etmiştir. Dahası, 7 Aralık 1931'de Amerika'nın tüm bölgelerinden Washington'a doğru yapılacak bir yürüyüş ile Washington'da bir araya gelinerek, burada büyük bir gösteri yapılması planlanmıştır. Göstericilerin başkente girmelerinin engellenmesi için başkentin tüm yerlerine askerler yerleştirilmiş ve gazetelerde bu gösterinin Bolşeviklerin yardımıyla gerçekleştirildiği ve halktan bunlara yardımda bulunulmaması gerektiği istenmiştir (6 Aralık 1931, s. 10).

Tüm bu gösterilere ek olarak, iktisadi buhranın etkisini giderek artırması üzerine, Amerika toplumunda ilerleyen dönemlerde daha derin toplumsal olayların vuku bulabileceğinden endişe edilmiştir. Özellikle, yaşanan iktisadi kriz, etkisini Amerikan vatandaşlarının psikolojileri üzerinde derin etkiler göstermiş ve birçok milyoner '*beş parasız kalmış*' ve ümitsizliğe kapılmışlardır (15 Aralık 1929, s. 6). Bu dönemde özellikle krizin etkisiyle '*müthiş bir intihar salgını*' vuku bulmuştur. Bu intiharlar çok olduğu kadar intihar şekilleri de oldukça fecidir. Örneğin, Pennsylvania'nın önde gelen isimlerinden mühendis Carl Motiska isimli bir kişi, bütün servetini borsada kaybettiğinden evinin bodrumunda bir teneke gaz dökerek kendini ateşe vermiştir. Çıkan sesler neticesinde Karl'ın eşi onu kurtarmaya çalışsa da çıkan yangından kendisi de zarar görmüştür. New York'ta ise Cutlar isimli bir yumurta taciri yüksek bir binanın on dokuzuncu katından kendini aşağı atarak intihar etmiştir. Bir diğer intihar vakası Philadelphia'da yaşanmıştır. Philadelphia'da yaşayan bir genç kadın,

kaybettiği tüm serveti neticesinde ailesini öldürmüş ve daha sonra ağzına hava gazı tutarak intihar etmiştir (25 Kasım 1929, s. 5).¹³

İntihar eden bu isimler arasında dünyaca ünlü zengin iş adamları da bulunmaktadır. Örneğin İsveçli Ivar Kreuger'in (1880-1932) kredi bulma ümidiyle gittiği Amerika'dan eli boş dönmesi sonucunda intihar etmiştir (23 Mart 1932, s. 8). Kreuger'in ölümü dünya ekonomisini, bilhassa Amerika, Fransa ve İsveç ekonomisini, şiddetle sarsmış ve bahsi geçen ülkeleri büyük bir zarara uğratmıştır. Habere göre, bu zararın böylesine geniş bir alana yayılmasının ardında kuşkusuz Kreuger'in yürütmüş olduğu kanuna aykırı ve usulsüz işlerin çokluğudur. Kanuna aykırı işler vasıtasıyla toplumun birçok kesiminden yüklü miktarda para temin eden Kreuger'in tüm bu faaliyetleri söz konusu zararın şiddetini de artırmıştır (28 Nisan 1932, s. 10).¹⁴

Amerika'da görülen bu yaygın toplumsal ve bireysel olayların temelinde Amerika toplumunun tarihi tecrübe eksikliğinden kaynaklandığı ileri sürülmüştür. Başka bir ifadeyle, Avrupa asırlardan beri tecrübe ettiği sosyal olaylar neticesinde birtakım sosyal kurumların oluşmasına olanak sağlamış ve kriz dönemlerinde sosyal olayların engellenmesinde bu kurumlardan istifade etmiştir. Avrupa'nın aksine, Amerika'nın toplumsal olayların yatıştırılmasında veya etkisinin azaltılmasında rol oynayan bu kurumlardan mahrum kalması söz konusu olayların derinden hissedilmesine neden olmuştur (2 Mart 1933, s. 1).

Diğer yandan, ilginçtir ki, Amerikan borsasındaki keskin düşüşe karşın, Amerikan toplumunda zengin sayısında krizin ilk dönemlerinde bir artış yaşanmıştır. Buna göre bir milyon dolardan fazla gelir elde edenlerin sayısı, 1929 yılında, bir önceki döneme göre 59 kişi daha artarak 290 kişi olmuştur (16 Kasım 1929, s. 7). Bu sayı 1930 yılı mart ayına gelindiğinde 496 kişi olmuştur (19 Mart 1930, s. 5). İlgili haberde, bu artışın iflas eden bazı '*sabık milyonerlerin*' borsa yoluyla yeniden para kazanmaları ve böylece servet edinmeleri yoluyla meydana geldiği ileri sürülmüştür. Özellikle, bu kişilerin daha evvel birkaç defa iflas edip yeniden servet sahibi olan kişiler olmasından ötürü zengin olmayı adeta bir '*ihtisas*' haline getirdiklerine dikkat çekilmiştir. Bu kişilerden başka ayrıca söz konusu dönemde edindiği servet nedeniyle haber olan bir diğer kişi ise 5 yaşındaki Valter isimli bir çocuktur. Haberde, Valter'in bu buhranda servetini ikiye katladığı belirtilmiştir (2 Mayıs 1930, s. 6). Tüm bu haberlere karşın, buhranın etkisinin artmasıyla birlikte, 1931 yılının sonlarına doğru Amerika'da yaşayan zengin sayısında önemli bir düşüş yaşanmıştır (10 Aralık 1931, s. 5).

Ekonomik buhran, Hollywood'da faaliyet gösteren ve ön planda olan artistlerin servetlerini de önemli bir düzeyde etkilemiş ve bunların servetlerini yok etmiştir. Örneğin, bu isimlerden Al Jolson (1886-1950) ve Richard Dix (1893-1949) '*beş parasız*' kalmış, John Gilbert'in (1897-1936) müthiş servetinden sadece evi kalmış, Buster Keton ise servetinin önemli bir kısmını kaybetmiştir. Ancak yukarıda belirtilen *psikolojik sorunların* bu isimlerde görülmediği, diğer bir ifadeyle bu ünlü isimlerin büyük bir keder eseri göstermedikleri ifade edilmiştir. Hatta bu isimlerin yakın zamanda yeniden servet sahibi olacaklarını söylediklerine dikkat çekilmiştir (4 Nisan 1930, s. 7). Ancak ilerleyen dönemde iktisadi buhranın sinema sektörü üzerindeki etkisi giderek derinleşmiş ve bu nedenle birçok firma tasarruf tedbirleri kapsamında hem işçilerin sayısını azaltmak için işçilerin işlerine son vermiş hem de artistlerin ücretlerinde indirim gitmişlerdir. Örneğin John Barrymore'in (1882-1942) ücretinde %40 bir indirim yapılmıştır (28 Aralık 1931, s. 7). Ancak bu indirimlerin ve işten çıkarmaların aksine, çok meşhur artistlerin yerlerinin doldurulamayacağı düşüncesinden

¹³ İntihar haberlerinden farklı olarak meşhur Amerikalı komedyen Eddie Cantor'un (1892-1964) hikayesi oldukça ilginçtir. Habere göre, oldukça zengin olan Cantor, Wall Street'te her zaman yemek yediği lokantaya gitmiş en pahalı istiridyeye, tavuk, meyve ve havana sigarası siparişinde bulunmuştur. Cantor bu esnada eshamın durumunu öğrenmek maksadıyla borsaya gitmiş ve eshamın mühim bir surette düştüğünü öğrenmiştir. Bunun üzerine lokantaya döndüğünde istiridyeyi iptal etmiştir. Bir müddet sonra eshamın fiyatlarının biraz daha düştüğünü telefonla öğrenince tavukları da iptal etmiştir. Daha sonra sırayla meyve ve havana siparişlerini iptal ettirmiş ve hiçbir şey yemeden lokantadan ayrılmıştır (19 Mart 1930, s. 5).

¹⁴ Kreuger'in 1928 yılında yıllık varidatı 2 milyon İsveç kronu iken, intihar ettiğinde, yani dört sene sonra, 168 milyon borç bırakmıştır (9 Ocak 1934, s. 10).

hareketle, bazı meşhur artistlerin (örneğin Constance Bennett (1904-1965) gibi) ücretlerinde ise zam yapılmıştır (23 Ocak 1932, s. 7).¹⁵

İktisadi buhran sadece iktisadi sonuçlar doğurmamış aynı zamanda Amerikan toplumunun hukuk yapısını da etkilenmiştir. Buhrandan evvel Amerika'da boşanmanın birçok prosedüre bağlı olmasından dolayı zor olduğu ve birçok Amerikalının boşanmak maksadıyla Avrupa ülkelerine seyahat ettiği bilinmektedir. Ancak iktisadi buhran nedeniyle Avrupa'ya yapılacak seyahatin maliyetinin artması Amerika'yı kendi içerisinde bir çözüm bulmaya sevk etmiştir. Böylece Amerika'nın Neva şehrinde boşanma şartlarının hafifletilmesiyle Amerika'nın birçok yerinden buraya gelinerek boşanmak isteyenlerin sayısında önemli bir artış yaşanmıştır (10 Ocak 1932, s. 10). Buna mukabil, 1931 yılı ile kıyaslandığında, 1933 yılında Neva şehrinde meydana gelen boşanma sayılarında bir azalma meydana gelmiştir. Bunun temel nedeninin ise yine iktisadi buhran olduğu belirtilmiştir. Çünkü Neva Vilayeti (Reno şehri) yasalarına göre, boşanma koşullarının kolay olmasına karşın, boşanmak isteyenlerin en az altı hafta boyunca burada kalmaları icap etmektedir. Gerek bu şehirde hayat şartlarının pahalı olması gerekse ekonomik kriz nedeniyle bu maliyeti yüklenmeyi göze alamayan Amerikalılar arasında boşanma sayılarında bir düşüş yaşanmıştır (8 Mart 1933, s. 8).

İktisadi buhranın Amerika'da beklenilmeyen bir etkisi daha olmuştur. Buna göre Amerika nüfusu iktisadi buhrandan ötürü zayıflama eğilimi göstermiştir. Bu duruma örnek ise Boston'da bulunan ve tüm Amerika'da bilinen '*Şişmanlar Kulübünde*' yaşanan zayıflamadır. Bu kulübe üye olabilmek için adayların 100 kilo ve üzerinde olması temel şart olarak kabul edilmiş ve 1920 yılında tüm kulübün toplam kilosu 200.000 kilo imiş. Ancak geçen süre zarfında gerek ölümler gerekse de buhranın etkisiyle mali vaziyetleri bozulan üyelerin 1931 yılındaki toplam kiloları 165.000'e düşmüştür. Yeniden üye sayısını ve toplam kiloyu artırabilmek adına gazetelere ilanlar verilmiş ve başvuru şartı olan 100 kilo sınırı 90 kiloya düşürülmüştür (7 Mart 1931, s. 6).

Yaşanan bu krize çözüm bulabilmek için Amerika Başkanı Herbert C. Hoover (1874-1964) meşhur iktisat ve maliyecileri Washington'a davet etmiş ve alınabilecek tedbirler hakkında fikir alışverişinde bulunmuştur.¹⁶ Alınan kararlar çerçevesinde, kamu harcamalarında özellikle bir artışa neden olabilmesi için yeni demiryolu ağından yeni kamu binalarının inşasına kadar bir takım yatırım kararları alınmıştır (28 Kasım 1929, s. 8). Ayrıca Amerika devleti yeni gümrük tarifelerini uygulamaya sokmuş ve bu tarifenin *tarihte emsali görülmemiş derecede yüksek olduğu* ve Avrupa devletlerinin benzer misilde karşılık vereceklerinin altı çizilmiştir (8 Mayıs 1930, s. 5). Bu kapsamda bu tarife kararına ilk tepki Kanada'dan gelmiş ve Kanada uygulanan bu gümrük tarifesine mukabil bir cevapta bulunmuştur (15 Mayıs 1930, s. 15).

Benzer şekilde, Amerika'nın bu himayeci yaklaşımı başta İtalya olmak üzere 38 devlet tarafından protesto edilmiştir.¹⁷ Bu devletlerden, örneğin İspanya ve İsviçre sefirlerinin ilgili gümrük politikası aleyhine yaptıkları konuşmalar nedeniyle geri çağrılmaları istenmiştir (29 Mayıs 1930, s. 6). Yeni gümrük tarifesine itirazlar sadece Amerika dışından gelmemiş; ayrıca Amerikan otomobil sektörünün önde gelen isimleri de (örneğin Ford) bu gümrük politikasının yanlış olduğunu belirtmişlerdir (22 Haziran 1930, s. 6).

İktisadi buhranın etkilerini giderebilmek adına yerel yönetimler de birtakım çözüm yolları aramıştır. Örneğin, Şikago Belediyesi 1931 yılının nisan ayından itibaren polislere,

¹⁵ Büyük Buhranın sinema sektörü üzerinde meydana getirdiği diğer zararlar ve etkiler için (bkz. 26 Mayıs 1932, s. 9). Örneğin, ilgili haberde, 1931 yılında sinema sektörünün gelirlerinin 1929 yılına göre %72 azaldığı, 425 sinema kapandığı belirtilmiştir.

¹⁶ Krizin neden olduğu olumsuzlukların giderilebilmesi maksadıyla uygulamaya sokulan politikalar olumlu etkiler meydana getirmiştir. Ancak 4 Mayıs 1930 tarihinde Amerikan borsasında fiyatlar yeniden keskin bir şekilde düşmüştür. Ancak bu fiyat düşüşünün ardında yatan nedenin ilk düşüşten farklı olduğuna dikkat çekilmiştir. İlgili haberde, bu düşüşün büyük gelirler elde etmek isteyen 'güçlü sermayedar' kesimi tarafından gerçekleştirildiği ve böylece kısmi iyileşme ortamında cesaret bulan orta sermayeli kesimin baştan başa süpürülerek cümlesi büyük bir zarara duçar olmuşlardır (15 Mayıs 1930, s. 5).

¹⁷ Buna mukabil, Avrupalı devletler kendi aralarında bir gümrük birliği oluşturma konusunda hem fikir olmuşlardır (3 Temmuz 1930, s. 2).

itfaiyecilere ve öğretmenlere herhangi bir maaş ödemesi yapamadığından bölgede yaşayan zenginlerden yardım talebinde bulunmuştur. Bankaların belediyeye itimadı kalmadığından buralardan kredi temin edemeyen belediyenin, zenginlerden destek alamaması halinde, iflas ile karşı karşıya kalacağı belirtilmiştir (8 Aralık 1931, s. 8).

Son olarak, ekonomik buhranla mücadele sadece yukarıda belirtilen şekilde iktisadi ve mali alanda ifa edilmemiş; aynı zamanda *manevi* çarelere de başvurulmuştur. Bu çerçevede New York borsasında yüzlerce simsar ve iş adamı çalışma motivasyonunu artırmak amacıyla üzerinde '*işler iyidir*' yazılı mavi renkli rozetler taşımışlardır. Daha sonra birçok müessese bu rozetlerden sipariş vermiştir (25 Eylül 1930, s. 6).

2. Büyük Buhran ve Avrupa'ya Dair Haberler

Akşam gazetesi, Amerika'ya ek olarak, iktisadi buhranın Avrupa üzerinde meydana getirdiği etkilere de yer vermiştir.¹⁸ İlgili haberlerde, buhranın özellikle İngiltere, Fransa ve Almanya ekonomilerine verdiği zararlar ele alınmıştır.¹⁹ Bu kapsamda, yukarıda da belirtildiği üzere, iktisadi buhran Amerikan altın stokunu derinden etkilemiştir. Krizden evvel Amerika dünya altın stokunun ekseriyetini elinde bulundurmasına karşın, krizle birlikte bu stok Avrupa'ya (İngiltere ve Fransa) kaymaya başlamıştır. Altın stokunda yaşanan bu kaymanın Avrupa ekonomisi üzerinde, özellikle de buhranla birlikte artan işsizliğin giderilmesi ve üretimin artırılabilmesi üzerinde olumlu faydalar meydana getireceği ileri sürülmüştür (9 Ocak 1930, s. 8).²⁰ Bu minvalde, örneğin, Amerika borsasında başlayan buhranın Amerika için bir felaket olduğu ileri sürülmesine karşın, İngiltere için bir '*nimet*' olduğu üzerinde durulmuştur. Çünkü, Amerikan altınları İngiltere'ye kaymaya başlamıştır (7 Kasım 1929, s. 8). Ancak bundan bir hafta sonraki haberde, Avrupa ülkelerinin, bilhassa İngiltere'nin bu altın stokundan önemli bir düzeyde olumsuz bir şekilde etkilendiği belirtilmiştir (14 Kasım 1929, s. 8).

İktisadi buhran, İngiltere üzerindeki etkisini işsizlik üzerinde göstermiş ve 1930 yılının mart ayna gelindiğinde işsizlikte önemli artışların yaşandığı müşahede olunmuştur (26 Mart 1930, s. 5). İşsizliğin meydana getirebileceği muhtemel etkilerinin giderilebilmesi için İngiliz Parlamentosu tarafından işsizlik sigortası yürürlüğe sokulmuş ve bunun için önemli bir miktarda borçlanmaya müsaade edilmiştir (11 Nisan 1930, s. 2). Ayrıca bazı işverenler de işçi ücretlerinde kesintiye gitmişlerdir. Bu kesintiye razı olmayanlar ise, tıpkı Bradford şehrinde çıkarılan 100 bin işçi gibi, işlerinden çıkarılmıştır (27 Nisan 1930, s. 6). Ancak bu işsizler ordusu sonraki dönemlerde toplumsal düzeni bozacak birtakım faaliyetlere teşebbüs etmişlerdir. Örneğin, Glasgow'da 50 bin işsiz büyük bir gösteri düzenlemiş ve polis müdahalesine maruz kalmıştır. Bu ve benzeri gösterilerde birçok mağazanın yağma edildiği ve vaziyetin giderek karışık bir hale geldiği belirtilmiştir (3 Ekim 1931, s. 1).

Bu tüm olumsuz gelişmeler neticesinde iktisadi buhran, İngiliz iktisadi zihniyetinde keskin bir kırılmaya yol açmıştır. Buna göre, İngiltere, evvelden beri uyguladığı serbest ticaret politikalarının aksine bir tutum sergilemiş ve İngiliz İmparatorluğunu oluşturan unsurları kapsayan bir gümrük vergisi reformuna gitmeyi planlamıştır. Bu reforma göre, İmparatorluğa bağlı devletler arasında gümrük vergilerinin kaldırılması ve diğer devletlere

¹⁸ Özellikle, iktisadi buhranın ilk dönemlerinden itibaren Avrupa devletlerinde işsizlik büyük bir mesele haline gelmiş ve işsizlere yönelik yapılan ödemeler ve yardımlar bu devletlerin bütçelerinde önemli bir yekûn olmaya başlamıştır. Ancak bu ülkelerdeki işsiz sayısına ilişkin güvenilir veriler ancak Cemiyeti Akvam tarafından düzenlenen raporda ortaya çıkmıştır. Rapora göre 1931 yılı itibariyle, dünya genelinde işsiz sayısı 20 milyon civarında olduğu ve bu rakamın 11 milyonun Avrupa'da olduğu belirtilmiştir. Avrupa ülkelerinden ise Almanya 4,5 milyon işsize ev sahipliği ile birinci sırada yer almıştır. Almanya'yı 2 milyon işsiz sayısı ile İngiltere takip etmiştir. Raporun dikkat çektiği bir diğer konu ise Çin, Hindistan, İran ve Afrika güvenilir veri olmadığında bu ülkelerin söz konusu toplam işsiz rakamına dahil edilmediğidir (28 Ocak 1931, s. 7).

¹⁹ Büyük Buhran, ayrıca Avrupa siyasetinde de önemli sonuçlar doğurmuştur. Örneğin, büyük sanayi memleketi olan Almanya ile güçlü bir tarım ekonomisine sahip olan Lehistan, buhran öncesi dönemde aralarında bulunan ticaret savaşlarına son vermişlerdir. Böylece, buhranın meydana getireceği muhtemel zararları telafi edebilmek ya da en aza indirebilmek amacıyla aralarında bir anlaşma yapmışlardır (3 Nisan 1930, s. 5).

²⁰ Ancak beklenen bu faydaların aksine olaylar cereyan etmiş ve örneğin Fransa'da artan altın miktarı hem fiyatlarda hem de işçi ücretlerinde bir artışa neden olmuş ve böylece Fransa ekonomisini olumsuz bir şekilde etkilemiştir (21 Ocak 1931, s. 5).

karşı yüksek gümrük vergisi uygulanması hedeflenmiştir (6 Şubat 1930, s. 5). Bu himayeci politikalar serbest ticaretin merkezi olan İngiltere’de sermayedarlar tarafından da etraflıca desteklenmiştir (17 Temmuz 1930, s. 5). İngiltere’nin serbest ticaret usulünü terk etmesi cihan iktisadını da kökten değiştireceği ileri sürülmüştür (26 Şubat 1931, s. 7).²¹

Büyük buhranın İngiliz toplumu üzerinde meydana getirdiği etkileri müşahede edebilmek için, İngilizlerin sahip oldukları köpeklerini ellerinden çıkarma girişimlerine ilişkin haberler dikkate şayandır. Buna göre, ilgili dönem İngiliz mali sisteminde, evde beslenen köpeklerden vergi alındığı ve buhranla birlikte bu vergide bir artış yaşandığı belirtilmiştir. Bu artışa ek olarak ayrıca bu köpeklerin bakım masraflarında da ciddi artışlar yaşanmıştır. Köpekleri sokaklara bırakmanın yasak olmasından ötürü, köpek sahipleri bu köpekleri sahiplenecek birilerini arama gayreti içerisinde düşmüşlerdir. Bu nedenle, özellikle Londra’nın belirli yerlerinde, köpek borsası oluşmuş ve insanlar köpeklerinin marifetlerini ön plana çıkararak onlara yeni bakıcı arayışına girişmişlerdir (6 Şubat 1932, s. 6).

İktisadi buhranın Fransa üzerinde meydana getirdiği etkiyi dikkate aldığımız da ise, büyük buranın ilk dönemleri boyunca Fransa ekonomisi hakkında ‘*adeta çöl ortasındaki bir vaha gibi masum ve mahfuz*’ değerlendirmesi yapılmıştır (30 Mart 1932, s. 8). Hatta, Fransa başbakanı André Tardieu (1876-1945), iktisadi buhran hakkında, diğer devletlerin Fransa’ya kıyasla buhranı daha şiddetli geçirdiklerini belirterek; krizden daha fazla etkilenmemek adına birlik ve beraberlik içerisinde devletin aleyhinde olacak işlerden uzak durularak bu krizin üstesinden gelebileceklerini ifade etmiştir (24 Haziran 1930, s. 2).²² Bu minvalde mevcut işsizliğin azaltılabilmesi adına tüm meslek gruplarında çalıştırılacak yabancı işçi sayısında bir kotanın belirlenmesi ve bunun aşılması istenmiştir. Örneğin, taksicilik sektörü alanında halihazırda 6.000 işsiz olduğu belirtilerek; yaklaşık 8.000 yabancı işçinin bu alanda hizmet sunduğu ileri sürülmüştür (12 Kasım 1931, s. 2). Böylece, birçok sektörde yabancı işçilerin işlerine son verilmiştir. Ayrıca hem çalışma saatlerinde hem de gün sayısında da azaltmalar yapılmıştır (5 Mart 1932, s. 5).

Yukarıda da belirtildiği gibi, iktisadi buhranın Fransa toplumu üzerinde meydana getirdiği etkiler, diğer ülkelere kıyasla, krizin ilk dönemlerinde daha hafif olduğu iddia edilmiştir. Buna bağlı olarak diğer ülkelerden özellikle Balkanlar ve Rusya’dan Fransa’ya gerçekleşen yoğun *çingene* nüfus hareketi olmuştur. Diğer ülkelere nazaran Fransa toplumunda geçim düzeyinin daha kolay olmasından ötürü çingenelerin burayı tercih ettiği ifade edilmiştir (20 Aralık 1931, s. 8). Ancak sonraki dönemlerde iktisadi buhran etkisini Fransa üzerinde de derin bir şekilde hissettirmiş ve eğlenceden turizme birçok sektör bu krizden nasibini almıştır (30 Mart 1932, s. 8).

Son olarak, Almanya’yı dikkate aldığımızda, Alman Maliye nazırı Hermann R. Dietrich (1879-1954), yaşanan iktisadi buhran nedeniyle işsizlik sayısında önemli bir artış yaşandığını ve bu artışın bir süreklilik kazandığını ifade etmiştir. Bu artışın neden olduğu olumsuz etkileri giderebilmek adına işsizlere önemli düzeyde yardımlar yapılmıştır. Ancak artık işsizlere doğrudan yardım yapmak yerine işverenlere yardım yapılmasına karar verilmiş; böylece hem işsizlik sorunu çözülmeye hem de üretimin artırılmasına yol açabileceği düşünülmüştür (14 Ocak 1931, s. 5). İşsizliğin azaltılmasına yönelik bir diğer önlem ise çalışma saatinin düşürülerek ve çalışma saatine bağlı olarak ödeme yapılarak daha fazla işçinin çalıştırılması düşünülmüştür (18 Kasım 1931, s. 8).

3. Büyük Buhran ve Türkiye’ye Yönelik Haberler

İktisadi buhranın Türkiye ekonomisi ve sosyal hayatı üzerine etkisine ilişkin haberlere ilk olarak 1930 yılının mart ayının ikinci yarısında rastlamaktayız. İlgili haberde, iktisadi buhran neticesiyle işhanlarında bulunan kiralık odaların sayısında bir artış yaşanmaktadır. Özellikle kambiyo borsasının bulunduğu İstanbul Bahçekapı’da buhrandan evvel bir yazıhanenin

²¹ Örneğin, İngiltere’nin uyguladığı bu yeni gümrük politikası Fransa ekonomisini derinden sarsmıştır. Çünkü, özellikle Fransa’dan ithal edilen lüks mallar üzerine konulan çok ağır vergiler, bu malların İngiltere’ye girmesini neredeyse imkânsız kılmıştır (27 Kasım 1931, s. 5).

²² Ancak işsizliğin giderilmesine ilişkin Fransa meclisinde birtakım tartışmalar yaşanmış ve hatta bu tartışmaların bir noktadan sonra kavgaya da dönüştüğü görülmüştür (19 Aralık 1931, s. 2).

bulunmasının neredeyse imkânsız olduğu; ancak şu an Bahçekapı dahil birçok yerde oldukça fazla kiralık yazıhane ilanlarının mevcut bulunduğuna dikkat çekilmiştir. Haberde ayrıca bu yazıhane/dükkanlardan birisinin de resmi paylaşılmıştır (19 Mart 1930, s. 1-2).

İktisadi buhranın vuku bulduğu dönemde, Türkiye ekonomisi halihazırda zor koşullar altında varlığını sürdürmeye devam etmekteydi. Özellikle bu dönemde harici borçlar sorunu ve Türk lirasındaki sürekli hale gelen istikrarsızlık ön plana çıkan iki önemli konu olmuş ve esasında bu iki sorunun iç içe geçen bir sorun yumağı olduğunun altı çizilmiştir. Bu derin sorunun üzerine meydana gelen buhran, ticarete, istihsalde, ihracatta önemli problemler meydana getirebileceği belirtilmiştir. Ayrıca böylesine derine sirayet eden bu problemlerin kısa sürede çözümünün mümkün olmadığı ileri sürülmüştür (2 Nisan 1930, s. 2). Bu kriz ortamından Türkiye'nin başarılı bir şekilde çıkabilmesine yönelik tartışmaları konu edinen Necmeddin Sadık²³, Türkiye'nin çıkış yolunun sanayiden ziyade ziraatta olduğunu iddia etmiştir. Sadık, sanayi alanında yapılan çalışmaların yetersiz ve yersiz olduğunu, devletin asli olarak tarıma önem vermesi gerektiğini ifade etmiştir (20 Mayıs 1930, s 1-2).

1930 yılının ikinci yarısından itibaren ekonomik buhranı Türkiye ekonomisi üzerinde daha derin yaralar²⁴ açmaya başlamış ve yaşanan bu durum hakkında Necmeddin Sadık 'Buhranın Sebepleri' isminde bir yazı kaleme almıştır. Yazıya göre ülke ekonomisi iktisadi buhrandan evvelki dört yıllık süreçte kuraklık yüzünden büyük zararlar görmüştür. Kuraklığın etkisini yitirip tarımda bir artış yaşandığı dönemde buhran patlak vermiş ve ülke ihracatı büyük bir zarar görmüştür. Zararı derinleştiren diğer unsurlar ise ülkenin istikraza gidecek gücünün olmaması, ithalatta meydana gelen keskin artışlar ve özellikle ülkeyi terk eden Rumlar ve Ermenilerle birlikte sermayenin dışarı çıkması şeklinde sıralanmıştır.²⁵ Son olarak, mevcut bulunan sermayenin de ülke ekonomisine önemli bir katkısı olmayan inşaat sektöründe kullanıldığı -İstanbul'da yeni binaların yapılmasına aktarıldığı- belirtilmiştir (8 Temmuz 1930, s. 2).

Sadık, yukarıda yaptığı değerlendirmenin aksine, ilginç bir şekilde, bu dönemde iktisadi buhranın etkisiyle Türkiye ekonomisinin kötüleştiği ve her yerde '*iktisadi buhran vardır*' sözünün yayılmasından ötürü duyduğu rahatsızlığı dile getirmek için bir yazı kaleme almıştır. Sadık, söz konusu kişilerin kötü niyetli olduklarını ifade ederek; bu kişilerin iktisadi konulardan bihaber olduklarını ileri sürmüştür. Sadık, Türkiye ekonomisinde ihracatın ithalatı ilk defa geçtiğini belirtmiş ve bunun Türkiye'nin iktisadi durumun değerlendirilmesinde mihenk taşı olması gerektiğinin altını çizmiştir (16 Eylül 1930, s. 2). Fakat bu haberden yaklaşık bir yıl sonra Sadık yeni bir yazı kaleme almış ve 'iktisadi buhran' üzerine yazılan yazılara şiddetle karşı çıktığını ve bu tarz haberlerin yabancı devletlerin Türkiye aleyhine geliştirilen '*düşman propagandası*' yaftası yapıştırılarak şiddetli bir şekilde eleştirildiğine vurgu yapmıştır (16 Kasım 1931, s. 1-2).

Diğer yandan, yabancı ülkelerde iktisadi buhranı kontrol altına alabilmek ve etkilerini giderebilmek amacıyla yapılan çalışmalar hakkında birtakım haberler yapılmıştır. Örneğin, Amerika tarafından bu dönemde uygulamaya sokulan yeni gümrük tarifesi ile ilgili haberler yakından takip edilmiştir. Çünkü, Amerika, Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı ikinci ülke konumunda idi. Bu nedenle özellikle tiftik tacirleri İktisat Vekaletine müracaat ederek söz konusu tarifelerde indirime gidilmesini talep etmişlerdir (26 Haziran 1930, s. 1-2).

²³ Akşam Gazetesi baş yazarı olan Sadık iktisadi buhran döneminde köşesinde Türkiye ekonomisi üzerine ilişkin önemli yazılar yazmış ve değerlendirmelerde bulunmuştur.

²⁴ Örneğin, ekonomik buhranın olumsuz etkilediği bir diğer alan uluslararası nakliye olmuştur. 1926 yılında Zonguldak limanında 1 ton kömür 10 liraya nakledilirken; bu fiyat 1930 yılında 150 kuruşa kadar düşmüştür (3 Nisan 1930, s. 3). Bu nedenle kömür satışında büyük azalmalar meydana gelmiş ve maden harmanlarında önemli miktarda kömür elde kalmıştır (24 Nisan 1930, s. 2). Hatta daha evvel İngiliz kömürlerine karşı üstün bir konumda olan Zonguldak kömürü nakliye maliyetlerindeki düşüş nedeniyle rekabet edemez bir hale gelmiştir. Kömür üreticilerinin kömür istihsalini düşürme eğiliminde oldukları ve bu durumun böyle devam etmesi halinde yerli kömürün büyük zarar göreceği belirtilmiştir (4 Mayıs 1930, s. 3).

²⁵ Bunlar sadece ülkeden sermayenin gitmesine yol açmamış aynı zamanda, K. Müller'in de raporunda belirttiği üzere, Türk ticaret, sanayi ve ziraatını da derinden etkilemişlerdir. Bunların gitmesiyle meydana gelen üretim boşluğunun doldurulabilmesi hiç de kolay olmamıştır. Özellikle Türkiye'den Yunanistan'a gidenler burada Yunan hükümetinin desteği ile tütün, incir ve halı üretiminde Yunanistan'ı Türkiye'ye rakip olacak konuma getirmişlerdir (4 Ağustos 1930, s. 4).

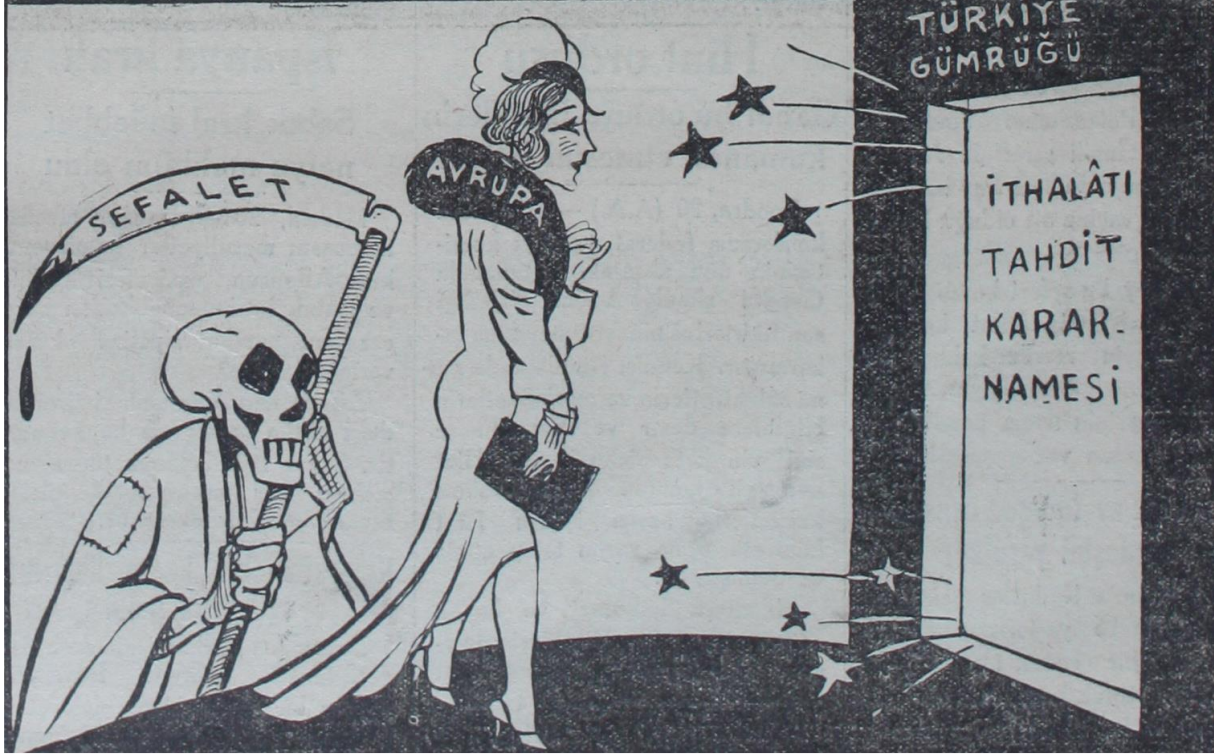
9 Temmuz 1930 tarihli haberde ise Türkiye ile Amerika arasında gerileyen ihracat ve ithalat ilişkisi hakkında *alaylı* bir yazı kaleme alınmıştır. Habere göre, her ne kadar birçok alanda ithalat ve ihracat rakamları gerilese de Türkiye'den Amerika'ya *'krallar ve kraliçeler'* ihracatının yaşanmaya başlandığına dikkat çekilmiştir. İlgili haberde, o dönemde dünyanın en yaşlı ismi olarak kabul edilen Zaro Ağa (1774/1777-1934) ile dünya güzelleri²⁶ seçilen Feriha Tevfik ve Mübeccel Hanım'ın Amerika'ya gitmeleri bir nevi *'ihracat'* olarak ele alınmış ve bunun da bir kazanç! olduğu belirtilmiştir (9 Temmuz 1930, s. 3). Ancak, 4 Ağustos 1930 tarihli haberde Türkiye'nin bu isimlerden, özellikle Zaro Ağadan, istifade edemediğinden dert yanılmıştır. Çünkü Zaro Ağa'ya Amerika'da büyük bir ilgi gösterilmiş ve uzun yaşamanın sırları hakkında sürekli tavsiyeler istenmiştir. Bu minvalde Zaro Ağanın cevapları büyük etki meydana getirme potansiyeline sahip olduğu belirtilmiştir. Eğer ki Türkiye'de Zaro Ağaya ülkenin inciri, üzümü, fıındığı, lokumu, tahin helvası hakkında biraz eğitim verilmiş olunsaydı şu an ülke ihracatının 10 ila 20 misli arasında artacağı ileri sürülmüştür (4 Ağustos 1930, s. 3).

İlerleyen süreçte, örneğin 1931 yılının sonlarına doğru, buhranın Türkiye ekonomisi üzerindeki etkisi de derinleşmeye başlamıştır. Bu olumsuz etkileri giderebilmek adına birtakım tedbirlerin uygulamaya sokulduğu müşahede edilmiştir. Bu tedbirler arasında ön plana çıkanlar ise bütçede tasarrufu artırmaya yönelik kısıtlamalar ile kamu gelirlerini artırmaya yönelik vergi artırımları ve yeni vergilerin ihdası olmuştur. Bu dönemde, Almanya gibi bazı Batı devletlerinde uygulamaya sokulan, *'buhran vergisi'* Türkiye'de de tartışılmış ve yürürlüğe sokulmuştur. Hatta, Necmeddin Sadık bu verginin uygulamaya sokulmasında geç bile kalındığına dikkat çekmiş ve Türkiye ekonomisine yönelik olarak iktisadi buhranı derinleştirebilecek genişletici bir maliye politikasının uygulandığını belirtmiştir (16 Kasım 1931, s. 1-2).

İktisadi buhranın neden olduğu olumsuzlukları giderebilmek adına uygulamaya sokulan bir diğer önlem ise ihracat ile ithalat arasındaki dengeyi korumak ve mümkün olduğunca ithalatı düşük seviyede tutmak için *'Memleket iktisadiyatını koruma kararnamesi'* çıkarılmıştır (ilgili karikatür için bkz. Resim 3). Bu kararnameye göre ithal edilecek mallar bir kontenjana tabi tutulmuş ve bu kontenjanları aşmamak kaydıyla ithalata müsaade edilmiştir (20 Kasım 1931, s. 7). Alınan bu karar toplumun birçok kesimi tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Hatta bu kararların alınmasında geç kalındığı ve özellikle gümrüklere ilişkin kararların iki yıl öncesinden alınmasının icap ettiği ve böylece mezkûr buhrana daha iyi bir cevap verilebileceğini dile getirenler dahi olmuştur (23 Kasım 1931, s. 1).

²⁶ Büyük buhran toplumun tüm kesimleri üzerinde birçok olumsuz etkiye neden olmuştur. Örneğin geleneksel olarak düzenlenen dünya güzellik yarışmasına 1932 yılında birçok devlet katılamayacağını belirtmiştir (9 Aralık 1931, s. 7).

Resim 3: Ne Avrupa'nın süsü ne sefaletin yüzü!

Kaynak: Akşam Gazetesi, 21 Kasım 1931, s. 1.

İktisadi buhranın hüküm sürdüğü yıllarda Türkiye ekonomisinde tartışılan bir diğer konu ithalatın artışına doğrudan etkisi olan yabancı ilaçların kullanılmasının önüne geçilmesine yönelik haberlerdir. Yerli ilaçların yabancı ilaçlara kıyasen oldukça ucuz olduğunun belirtildiği haberlerde, yerli ilaçların ülke ekonomisine sunduğu katkılar ve tedavide gösterdiği olumlu sonuçlara dikkat çekilerek yerli ilaçların tercih edilmesi istenmiştir (30 Kasım 1931, s. 8).

Son olarak, iktisadi buhran döneminde Akşam Gazetesinde verilen haberlerde İsmet Paşa hükümetine duyulan güven ve ekonomide başarılı işler yapıldığı hakkındaki haberler de önemli bir yer tutmaktadır. Hatta Türkiye ekonomisinin, bilhassa Balkanlar ve Avrupa ülkeleri ile kıyaslandığında, dünya buhranından en az muztarip olan bir ülke olduğu ileri sürülmüştür. Bu kapsamda büyük buhran gibi dünyayı etkisi altına alan bir olaydan '*ancak İsmet Paşa gibi büyük ve müstesna kabiliyetli*' bir idarecinin yönetimi altında bertaraf edilebileceğine dikkat çekilen haberlerde, ecebi devletlerin dahi İsmet Paşa yönetimindeki mali ve iktisadi tedbirlere hayran kaldığı belirtilmiştir (3 Nisan 1932, s. 1, 4). Bilhassa bazı haber metinlerinde Türkiye ekonomisinin buhrana karşı verdiği olumlu mukavemet karşısında diğer devletler tarafından gıpta edildiğine; bu başarının yer yer kıskançlığa da neden olduğuna dikkat çekilmiştir (5 Haziran 1932, s. 5).

Sonuç

İnsanlığın maruz kaldığı en şiddetli iktisadi krizlerin başında gelen 1929 büyük buhranı Amerika Birleşik Devletleri'nde vuku bulmuş; ancak buradan neredeyse tüm dünyaya sirayet etmiştir. Hatta bu sirayet nedeniyle, 1929'da tecrübe edilen buhranın korkusuyla, bu dönemden sonra meydana gelen her iktisadi krizin yaşanmasında söz konusu krizler ile 1929 buhranı mukayese edilmekte ve 1929 buhranı referans alınarak söz konusu krizler hakkında değerlendirmeler yapılmaktadır. Bunun son örneği bugünlerde tecrübe ettiğimiz Covid-19 pandemisidir. Akademik çalışmalarda ve gazete haberlerinde pandeminin iktisadi etkilerinin en az 1929 buhranı kadar şiddetli ve dünya çapında olacağı üzerinde durulmaktadır.

Tıpkı günümüzde olduğu gibi, 1929 buhranı döneminde de gazeteler söz konusu buhranın iktisadi etkileri üzerinde durmuşlardır. Bu gazetelerden birisi de kökeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan evvel bir zamana giden Akşam Gazetesidir. Bu gazete büyük

buhranın ilk günlerinden itibaren gerek buhranın Türk ekonomisi gerekse de diğer ülke ekonomileri üzerine etkileri hakkında önemli haberler sunmuştur. Amerika açısından, buhranın başlangıç noktası Amerikan borsasında yaşanan çöküş olduğu belirtilmiş ve bu çöküş ile esasında zor bir durumda olan Amerikan ekonomisinin problemlerinin gün yüzüne çıktığı ve artık Amerika'yı zor günlerin beklediği ileri sürülmüştür. Bu kapsamda Amerika'da vuku bulan yüksek işsizlik ve işsizliğe bağlı olarak yapılan geniş katılımlı gösteriler bu zor günlerin habercisi olmuştur. İlgili haberlerde, bu gösterilerin çoğu zaman kargaşaya ve çatışmalara neden olduğu belirtilmiştir. Hatta bu gösterilerde göstericilerin yağma faaliyetlerine giriştiklerine ilişkin önemli haberler yer almıştır.

Buhranın Amerikan ekonomisi üzerinde meydana getirdiği bir diğer etki Amerikan parasının mübadele aracı olma fonksiyonunu yitirme tehlikesi olmuştur. Bu manada 1933 yılında yapılan haberde '*milyonerler dilenci, dilenciler milyoner oldu*' değerlendirmesi oldukça kıymetlidir. Dahası ekonomide yaşanan para sıkıntısı nedeniyle kilise yönetimleri çalınma tehlikesine karşı yardım kutularını toplama kararı almışlardır. Yaşanan para sıkıntısı dolayısıyla, Amerika'nın birçok yerinde takas ekonomisi yeniden ön plana çıkmış ve takas edilen mallara ilişkin borsalar tesis edilmiştir. Buhranın Amerikan ekonomisinde meydana getirdiği tüm bu etkiler toplumu derinden etkilemiş ve Amerikan toplumunda intihar sayılarında önemli artışlar yaşanmıştır.

Diğer yandan, iktisadi buhranın Amerika toplumunda boşanmaların azalması, Hollywood'da faaliyet gösteren sinema sektörü çalışanlarının büyük kayıplar yaşaması ve Amerikan vatandaşlarının zayıflama eğilimi göstermesi gibi farklı etkileri de olmuştur. Örneğin, Amerika'da faaliyet gösteren '*Şişmanlar Kulübü*' yaşanan zayıflamanın etkisiyle üye kaydında kilo sınırı 100 kilodan 90 kiloya çekmiştir.

Avrupa'ya ilişkin haberleri ele aldığımızda ise Avrupa'nın hemen her yerinde işsizlikteki keskin artışlara ilişkin yoğun haberler görmek mümkündür. Spesifik olarak buhranın Fransa ekonomisi üzerindeki etkisine baktığımızda, buhranın ilk yıllarında Fransa ekonomisinin olumlu bir seyir izlediği ifade edilmiş ve dahası Fransa ekonomisi hakkında '*adeta çöl ortasındaki bir vaha gibi masum ve mahfuz*' değerlendirmesi yapılmıştır. İlk dönemlerde oluşan bu olumlu hava ve dolayısıyla geçim düzeyinin düşük olması hasebiyle Fransa'ya özellikle Balkanlar'dan ve Rusya'dan yoğun bir çingene akını olmuştur. İngiltere açısından haberleri ele aldığımızda ise büyük buhran İngiliz iktisadi zihniyetinde keskin bir kırılmaya yol açmış ve İngiltere uzun yıllar takip ettiği serbest ticaret politikalarını terk ederek korumacı bir iktisadi politikayı takip etmeye başlamıştır. Bu manada İngiltere'nin serbest ticaret sistemini terk etmesi cihan iktisadını kökünden değiştirmiştir.

Son olarak, Akşam Gazetesi haberleri kapsamında büyük buhranın Türkiye ekonomisi üzerine etkilerini dikkate aldığımızda, 1929 buhranı, Türkiye ekonomisinin harici borçlar sorunu ve Türk lirasındaki sürekli hale gelen istikrarsızlık nedeniyle zor bir dönemden geçtiği sırada ülke ekonomisine sirayet etmiştir. İlgili haberlere göre ticaretten, istihsale ve ihracatta kadar birçok alan, bu buhrandan derin bir şekilde etkileyeceğine dikkat çekilmiştir. Ayrıca Türkiye ekonomisinin istikraza gidecek gücünün olmaması, ithalatta meydana gelen keskin artışlar, özellikle ülkeyi terk eden Rumlar ve Ermenilerle birlikte sermayenin dışarı çıkması buhranın etkisini artıran nedenler olarak sıralanmıştır. Buhranın etkisini azaltmak amacıyla bu dönemde buhran vergisi ihdas edilmiştir. Ayrıca haberlerde ihracat ile ithalat arasındaki dengeyi korumak amacıyla '*Memleket iktisadiyatını koruma kararnamesi*' çıkarılmıştır. Ayrıca Amerika ile yaşanan ihracat sıkıntısı hakkında, o dönemde dünyanın en yaşlı ismi olarak kabul edilen Zaro Ağa üzerinden bir yazı kaleme alınmıştır. Tüm bu gelişmelere ek olarak gazetenin kurucusu ve başyazarı Necmeddin Sadık'ın buhrana ve buhrandan çıkışa dair önemli yazılar kaleme almıştır.

Sonuç olarak, Türkiye basınında önemli bir geçmişe sahip olan Akşam Gazetesi, neredeyse tüm dünyayı etkisi altına alan büyük buhranın başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere Avrupa ve Türkiye ekonomileri üzerinde meydana getirdiği yıkıcı etkiler üzerinde önemli bilgiler sunmuştur. Bu yönüyle söz konusu bilgiler bize büyük buhranı başka bir pencereden izleme imkânı sunmaktadır.

Kaynakça

- Bernanke, B. S. (2000), *Essays on the Great Depression*, Princeton: Princeton University Press.
- Crafts, N. ve Fearon, P. (2013), *The Great Depression of the 1930s: Lessons for Today*, Oxford: Oxford University Press.
- Crouse, J. M. (1986), *The Homeless Transient in the Great Depression: New York State, 1929-1941*, State University of New York Press.
- James, H. (2002), *The End of Globalization: Lessons from the Great Depression*, Harvard University Press
- McDannell, C. (2004), *Picturing Faith: Photography and the Great Depression*, Yale University Press;
- Rothbard, M. N. (2000), *America's Great Depression*, Fifth Edition, The Ludwig von Mises Institute.

Akşam Gazetesi

1929 yılı

Kasım: 07 Kasım; 14 Kasım; 16 Kasım; 21 Kasım; 25 Kasım; 28 Kasım.

Aralık: 15 Aralık; 26 Aralık.

1930 Yılı

Ocak: 09 Ocak; 16 Ocak.

Şubat: 06 Şubat; 27 Şubat.

Mart: 19 Mart; 19 Mart; 26 Mart.

Nisan: 01 Nisan; 03 Nisan; 04 Nisan; 11 Nisan; 24 Nisan; 27 Nisan.

Mayıs: 02 Mayıs; 04 Mayıs; 07 Mayıs; 08 Mayıs; 15 Mayıs; 20 Mayıs; 29 Mayıs.

Haziran: 04 Haziran; 22 Haziran; 24 Haziran; 26 Haziran.

Temmuz: 03 Temmuz; 08 Temmuz; 09 Temmuz; 17 Temmuz.

Ağustos: 04 Ağustos; 09 Ağustos; 12 Ağustos; 19 Ağustos.

Eylül: 16 Eylül; 25 Eylül.

1931 Yılı

Ocak: 14 Ocak; 21 Ocak; 28 Ocak.

Şubat: 23 Şubat; 26 Şubat.

Mart: 7 Mart.

Nisan: 16 Nisan.

Ekim: 3 Ekim.

Kasım: 3 Kasım; 12 Kasım; 16 Kasım; 18 Kasım; 20 Kasım; 21 Kasım; 23 Kasım; 27 Kasım; 30 Kasım.

Aralık: 6 Aralık; 8 Aralık; 9 Aralık; 10 Aralık; 19 Aralık; 20 Aralık; 28 Aralık.

1932 Yılı

Ocak: 10 Ocak; 11 Ocak; 23 Ocak.

Şubat: 6 Şubat.

Mart: 5 Mart; 9 Mart; 23 Mart; 30 Mart.

Nisan: 3 Nisan; 27 Nisan; 28 Nisan.

Mayıs: 26 Mayıs.

Haziran: 5 Haziran.

1933 Yılı

Mart: 2 Mart; 8 Mart; 15 Mart.

1934 Yılı

Ocak: 9 Ocak; 27 Ocak.